

Overzicht van stemmingen in de Tweede Kamer

afdeling **Inhoudelijke Ondersteuning**

aan De leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat / Algemene Zaken en Huis van de Koning

datum 14 februari 2023

Betreffende wetsvoorstel:

36160

Voorstel van wet van het lid Leijten houdende verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet, strekkende tot opnemng van bepalingen inzake het correctief referendum

Eindstemming wetsvoorstel

Het wetsvoorstel is op 14 februari 2023 aangenomen door de Tweede Kamer.

Voor: SP, GroenLinks, PvdA, PvdD, D66, Lid Omtzigt, BBB, JA21, PVV, FVD en Groep Van Haga.

Tegen: Volt, DENK, Fractie Den Haan, Lid Gündoğan, ChristenUnie, VVD, SGP en CDA.

De fractie van BIJ1 was niet aanwezig bij de stemming.

Bij dit wetsvoorstel hebben geen stemmingen over moties plaatsgevonden.

Aangenomen amendementen

Artikel II, onderdeel B

10 (Bisschop) over het schrappen van de mogelijkheid referenda te houden over onderdelen van wetgeving

Dit amendement schrapt de mogelijkheid om ook onderdelen van een wetsvoorstel te kunnen onderwerpen aan een referendum. De tweede nota van wijziging op dit punt roept fundamentele vragen op over de uitvoerbaarheid van wetgeving, bijvoorbeeld hoe de samenhang van wetgeving bewaard blijft. Ondergetekende is van mening dat het, zeker bij een grondwetswijziging, niet wenselijk is om, pas tijdens de plenaire behandeling, zonder

Amendementen zijn in volgorde van stemming - op artikelnummer - weergegeven: allereerst de aangenomen en/of overgenomen amendementen, vervolgens de verworpen of ingetrokken amendementen en tenslotte eventuele moties. Vervangen amendementen zijn d.m.v. een → aangegeven: bijv. 7 → 8 → **20**. Amendement nr. 7 is vervangen door amendement nr. 8, dat op zijn beurt vervangen is door amendement nr. 20. De vette notatie van het stuknummer geeft aan dat dit het definitieve amendement is. De stemmingslijsten worden gemaakt op basis van de ongecorrigeerde draad van de vergadering.

datum 14 februari 2023

blad 2

toelichting en doordenking een wezenlijk element toe te voegen dat bovendien niet door de Afdeling advisering van de Raad van State is beoordeeld.

Aangenomen. Voor: GroenLinks, Volt, DENK, Fractie Den Haan, de PvdA, Lid Gündoğan, D66, Lid Omtzigt, de ChristenUnie, de VVD, de SGP, het CDA en BBB.

Artikel II, onderdeel B

13 (Sneller en Bromet) over het uitzonderen van referenda over de goedkeuring van internationale verdragen

Met dit amendement beoogt indiener dat geen referenda kunnen worden gehouden over het sluiten van internationale verdragen. Het amendement regelt dit door zowel de stilzwijgende goedkeuring van verdragen als de wetten die strekken tot goedkeuring van verdragen niet referendabel te maken.

De totstandkoming en inwerkingtreding van een verdrag is een proces van de lange adem. Voor een akkoord moeten de – soms vele en vaak meerdere – verdragspartijen allen gezamenlijk overeenstemming bereiken. Terwijl op nationaal niveau gedurende dit onderhandelingsproces over de inzet kan worden gedebatteerd in het parlement; zo ook in de Tweede Kamer. Als de onderhandelingsfase succesvol is doorlopen, dan kan de verdragstekst worden ondertekend door gevolmachtigden van de onderhandelende partijen. In Nederland neemt de ministerraad een besluit over ondertekening door ons land. Na ondertekening is goedkeuring nodig, ratificatie van het verdrag. Nationale parlementen doorlopen hiervoor ieder hun eigen procedures. In Nederland wordt een verdrag na advies van de Raad van State voor goedkeuring aan de Tweede en Eerste Kamer voorgelegd. Geeft een vijfde van de leden van een van beide Kamers binnen 30 dagen de wens te kennen dat het verdrag aan uitdrukkelijke goedkeuring zal worden onderworpen, dan wordt een goedkeuringswet voorgelegd. Zo niet, dan wordt het verdrag stilzwijgend – zonder wetsvoorstel – goedgekeurd. In sommige gevallen is daarnaast ook een uitvoeringswet nodig. Dit is in geval een verdrag of besluit van een statenverband zoals de Europese Unie ruimte laat voor nationale regelingen, of juist van de lidstaten vraagt om een regeling te treffen.

In navolging van wetsvoorstellen die “uitsluitend strekken tot uitvoering van verdragen of besluiten van volkenrechtelijke organisaties,” die al worden uitgesloten in het onderhavige wetsvoorstel, regelt dit amendement dat zowel goedkeuringswetten als de stilzwijgende goedkeuring van verdragen niet referendabel zijn. Om het correctief bindend referendum tot een succes te maken, is het creëren van de juiste kaders belangrijk. Daar hoort ook de vraag bij welke wetsvoorstellen zich niet lenen voor referenda, de zogenaamde “negatieve lijst”. Naar de mening van indiener behoren ook de goedkeuringswetten en stilzwijgende goedkeuring van verdragen te worden uitgesloten. Als zij referendabel zouden worden, dan kan dat de internationale (onderhandelings-)positie van Nederland schaden. Na jaren van onderhandelen met een mandaat uit de ministerraad en na het doorlopen van de grondwettelijke goedkeuringsprocedure, kan de steun voor het verdrag immers alsnog als gevolg van een referendum worden ingetrokken. De handtekening van Nederland onder

datum 14 februari 2023

blad 3

een verdrag zou zo tot een inherent onzekere worden. Dit kan er tevens toe leiden dat de Nederlandse invloed en inhoudelijke inbreng bij het opstellen van verdragen kleiner wordt.
Aangenomen. Voor: GroenLinks, Volt, DENK, Fractie Den Haan, de PvdA, Lid Gündoğan, D66, de ChristenUnie, de VVD, het CDA en BBB.

Artikel II, onderdelen C en D

11 → 15 (Van der Graaf c.s.) over facultatieve bindende correctieve referenda voor decentrale overheden

Dit amendement wijzigt de bepaling over het bindend correctief referendum voor decentrale overheden. Het bij Grondwet als Rijksoverheid eenzijdig invoeren van een bindend correctief referendum over besluiten van decentrale overheden is in strijd met de decentrale autonomie. Dit amendement regelt dat aan decentrale overheden de vrijheid toekomt om zelf wel of niet bij verordening te bepalen dat hun besluiten aan een bindend referendum kunnen worden onderworpen. Daarbij kunnen zij tevens zelf bepalen welke besluiten zij al dan niet referendabel willen maken. Dit amendement schrapt in dit kader de mogelijkheid dat bij wet kan worden bepaald dat over bepaalde decentrale besluiten geen bindende referenda mogelijk kunnen worden gemaakt, zelfs als de decentrale overheden dat wel zouden willen.

Nu al kunnen medeoverheden een adviserend referendum uitschrijven op basis van onder andere de gemeente- en provinciewet, als zij daarvoor een verordening vaststellen. Deze mogelijkheid blijft onverkort van kracht. Met dit amendement hebben decentrale overheden straks de nieuwe Grondwettelijke mogelijkheid om hier een bindend referendum aan toe te kunnen voegen. Decentrale overheden kunnen hierdoor zelfstandig besluiten of zij een referendum mogelijk willen maken, in welke variant (adviserend of bindend) en over welke lokale besluiten. Ook de drempels voor het inleidend verzoek en verzoek om een correctief bindend referendum te organiseren kunnen per verordening worden vastgesteld. Zo kan lokaal rekening worden gehouden met de verhouding tot het totaal aantal stemgerechtigden. Hoe het een en ander nader voor het bindend referendum procedureel dient te worden geregeld, kan eveneens het beste aan de decentrale overheden wordt overgelaten.

Aangenomen. Voor: GroenLinks, Volt, DENK, Fractie Den Haan, de PvdA, Lid Gündoğan, D66, Lid Omtzigt, de ChristenUnie, de VVD, de SGP, het CDA, BBB, JA21 en FVD.

Verworpen amendement

Artikel II, onderdelen B, C en D

12 (Van der Graaf en Chris Simons) over een uitkomstdrempel

Met dit amendement wordt een uitkomstdrempel van de meerderheid (de helft +1) van het aantal bij de meest recent gehouden Tweede Kamerverkiezingen uitgebrachte stemmen, in

datum 14 februari 2023

blad 4

de Grondwet vastgelegd. Uitgangspunt van de indiener is dat het bindend correctief bindend referendum als een aanvulling op de representatieve democratie functioneert. Het corrigeren van een parlementaire meerderheidsbeslissing is alleen te aanvaarden als een substantieel deel van de kiesgerechtigde bevolking zich erover uitspreekt. Het instrument zal niet lichtvaardig moeten worden ingezet, toepassing ervan behoort een uitzondering te zijn. Het referendum moet immers geen inbreuk maken op het representatieve stelsel, maar de kiezers de mogelijkheid geven aan de noodrem te trekken als dit stelsel in hun ogen niet goed functioneert. Het bestaan van, en de hoogte van een uitkomstdrempel is hierbij randvoorwaardelijk. Daarom achten indieners het wenselijk dat de hoogte van deze drempel in de Grondwet is opgenomen. Voor de invulling van deze drempel, hechten indieners aan de advisering van de Raad van State. Deze stelt het volgende: gegeven het uitgangspunt dat het bindend correctief referendum een aanvulling is op representatieve democratie is het corrigeren van een parlementaire meerderheidsbeslissing alleen te aanvaarden als een substantieel deel van de burgers die mogen stemmen zich tegen die beslissing uitspreekt. De Raad van State vindt hierbij een meerderheid die overeenkomt met de helft van de gemiddelde opkomst bij Tweede Kamerverkiezingen, passend. Indieners volgen de Raad van State in deze redenering maar kiezen voor een andere invullingswijze om tot dit aantal te komen. Om ook in de toekomst aan de systematiek van de helft van de verkiezingsopkomst te voldoen, stellen indieners voor een meerderheid (de helft + 1) van het aantal kiezers dat bij de meest recente Tweede Kamerverkiezingen zijn stem heeft uitgebracht, als uitkomstdrempel te hanteren. Dit doet ook bij verschuivingen in opkomstcijfers, recht aan het uitgangspunt dat de Raad van State schetst. Dit amendement regelt voorts dat voor decentrale referenda een gelijksoortige uitkomstdrempel in de Grondwet wordt verankerd, die bestaat uit een meerderheid van het aantal geldige uitgebrachte stemmen, die ten minste gelijk is aan een meerderheid (de helft +1) van het aantal stemmen bij de meest recente verkiezingen van de leden van de provinciale staten onderscheidenlijk de gemeenteraad of het algemeen bestuur van het waterschap. Ook op het niveau van de gemeente, provincie en waterschappen achten indieners het namelijk van fundamenteel belang dat het referendum geen inbreuk maakt op het representatieve stelsel, maar functioneert als een aanvulling daarop. Op grond van artikel 132a van de Grondwet zijn de hier voorgestelde wijzigingen ook van toepassing op de Caribische openbare lichamen. Mocht een bindend correctief referendum tegelijkertijd plaatsvinden met de verkiezingen op datzelfde niveau (landelijk of decentraal), dan wordt voor bepaling van de uitkomstdrempel gekeken naar de laatste verkiezingen die voorafgaand aan het referendum hebben plaatsgevonden.

Verworpen. Voor: DENK, Fractie Den Haan, Lid Gündoğan, de ChristenUnie, de VVD, de SGP, het CDA en BBB.